

Adilə NƏZƏR

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

özünü söhbəti...

Axşamüstüdür. İşdən evə qayıdıram. Yorğunam. Qarışqa kimi çalışmışam bütün günü. Yol boyu maşının azacıq aralı pəncərəsindən havanın nəmini çəkirəm ciyərlərimə... Evə çatıb, yuyunub rahatlanıram. Özümə dəmlə bir çay sifariş edirəm, beş dəqiqəyə hazırlayıram...

Divana uzanıb televizoru yandırırım. Günün yorğunluğunu atmaq, çayın keyfini çıxarmaq istəyirəm. Birinci kanalda bayram konserti var – insanların üzlərindəki həyəcan və əyləncədən doğan, mənə də sirayət edən sevinc hissi ikinci kanaldakı xəbərlər proqramında sərhəd bölgəsində xidməti vəzifəsinin bitməsinə on gün qalmış şəhid olan əsgərin görüntü kadrlarında yerini kədəre, hüznə verir. Üçüncü kanalda pəltək molla mübarək Ramazan ayının fəzilətlərindən danışır.

Sıxılıram... Uzun zaman dedikləri nə uzunluqdadır, bilmirəm, mən o sürgün günün-

dən bu yanını bilirəm, bir də kimliyimi – bir yarıqaranlıq məmləkət var canımda...

Burada yorğunluğumu çıxaracaq bir şey olmadığı qənaətinə gələrək televizoru söndürüb xəyallarımı işə salıram. Stəkandakı çayın buğu ruhumu oynadır – yaz aylarında dağların başından qalxan dumanı, qış Günəşinin şüaları altında okean sularının üzərindəki sürgün buxarı görürəm...

Əlimi uzadıb divanın arxasına sallanan pəncərənin tül pərdəsinin bir ucunu çəkib üzümə örtürəm. Tül arxasından çilçırağın rəngli şüşələri arasından divara düşən işıq zolaqları sözlərə, kəlmələrə dönür.

İndi susqunluğum məndən çox uzaqlardadır...

Çaydandakı su kimi qaynayır damarlarımdakı qan, toxunan olsa, yanar. Xarakterimə xas olaraq, qanın rəngi fikrimi başqa bir səmtə çəkir... Və bilirəm ki, qan rəngli sevdalar saralıb tökülməzdən əvvəl qızaran yarpaqların şanını göstərməsinə bənzəyir...

Bu an həyat mənim üçün rəqs edən bir cingənəni xatırladır... Tül pərdəni buraxıram, uçub yerinə qayıdır – quşları düşünürəm, nə yaxşı, sənə də göylərində uçurlar. Başqaları anlamasın deyə, quş dilində söyləyirlər sənə sevigimi. (Hardasa oxumuşam ki, sevənlər hər dili bilir – çayların, yağışların, küləklərin dilini...)

Pərdənin uçuşu sərinlədir üzümü. Küləkləri düşünürəm, sonra dənizləri...

Of... içimdə yenə bir hiss baş qaldırır: Görəsən, hansı quş qonub həsrətinə, hansı dalğa oxşayıb bədənini, hansı külək öpüb saçlarından?..

Qısqançlıq hissini ancaq özümə etiraf edə bilirəm – zəifliyinin çəmbərinə zireh çəkmək insanın mayasına qoyulub...

Stəkandakı çayın soyuğu üşüdür məni. Ürəyimə qısılib qızınmağa çalışıram. Gecənin bir aləminə qururam saatımı, - oyanıb sirli-sehrli bir şeir yazacağam. Yazarkən qulağına bir sirri də pıçıldayacağam. Deyəcəyəm ki, mən sənə qara qutunam...

Özüylə söhbət həm də hiss edənlərlədir...

...və yazısı

NƏSİMİ YARADICILIĞINDA DİL VƏ ÜSLUB TƏFƏKKÜR VASİTƏSİ KİMİ

Məlumdur ki, hər bir dövr, dövlət siyasəti və ideologiyası öz tələblərinə uyğun cəmiyyət formalaşdırmağa səy göstərir. Problemin həllinə kütləvi informasiya vasitələri, radio və televiziya, kino və incəsənət işçiləri, jurnalistlər, şairlər, yazıçılar, publisistlər, bəstəkarlar və s. cəlb edilir. Bu ictimaiyyətə daha çox, daha geniş və emosional şəkildə təsir etmək imkanı yaradır və nəticə qloballaşmanın vacib elementlərindən sayılır.

Azərbaycan torpaqlarının 20%-i, o cümlədən Dağlıq Qarabağ Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunduğu bir dövrdə zəngin mənəvi xəzinəmizin, eləcə də Azərbaycan dil tarixinin, ədəbiyyatının dərinədən öyrənilməsi olduqca vacibdir. Ermənilərin torpaqlarımızla bərabər, tariximizə, dilimizə, ədəbiyyatımıza, tarixi abidələrimizə də sahiblik iddiaları öz tarixi gerçəkliklərimizin hərtərəfli tədqiqinin zəruriliyini şərtləndirən amillərdəndir.

Bu il XIV əsr Azərbaycan ədəbiyyatının böyük şairi və mütəfəkkiri İmadəddin Nəsimi-

nin anadan olmasının 650 illiyi münasibətilə ölkə prezidenti cənab **İlham Əliyev** tərəfindən 2019-cu ilin “Nəsimi İli” elan edilməsi ilə bağlı respublikada Nəsimi yaradıcılığına dair elmi konfransların, ədəbi görüşlərin keçirilməsinə vüsət verilmişdir. Bu fəaliyyət Nəsimi yaradıcılığının tədqiq olunmamış tərəflərini açmaq, onun Azərbaycan xalqına yenidən və bütöv qaydışını təmin etmək məqsədi daşıyır.

Böyük və dərin ədəbiyyat hər zaman insanla dost olmuş, öz qidasını bütün dövrlərdə insandan almış, onunla yüksəliş tapmışdır. İnsana sevgi ədəbiyyat üçün daim diri motiv kimi müxtəlif şair və yazıçıların qələmində fərqli istiqamətlər tapmışdır. Hökmdar insan, qurucu insan, dağıdıcı insan, əməkçi insan, cahil, zalım və zülmə uğrayan insanlar ədəbiyyata mövzu olmuşlar. İmadəddin Nəsimi tarixən kamil insanı yetişdirmək üçün yaşayıb-yaradan və bunun uğrunda həlak olan şairdir.

İ.Nəsimi hürufilik məktəbinin ən fəal davamçısı olmaqla yanaşı, Azərbaycan ədəbi dilinin başlanğıc mərhələsidir, desək, yanılmazıq. Nəsimi ilk böyük şairdir ki, Azərbaycan dilində olan milli söz və ifadələrini ədəbi dilə gətirməklə, XIV əsr ədəbi dilinin milli zəmin üzərində qurulmasını təmin etmişdir. Nəsimi ərəb, fars dili ilə bərabər, doğma ana dilində də mükəmməl əsərlər yaratmışdır. Onun poetik yaradıcılığında türk dili ərəb və fars dilləri ilə yanaşı işlənmiş, hətta bu rəqabət Nəsimi ilə başlamışdır.

Nəsimi və ondan sonra gələn sələfləri sübut etdilər ki, türk dili ədəbi səviyyə dilidir və bu dildə də yüksək poetik nümunələr yaratmaq mümkündür:

*Al ilə ala gözləri aldatdı aldı könlümü,
Alini gör nə al edər kimsə irişməz alinə!
Yaxud:*

*Aləmdə bu gün sənciləyin yar kimin var!
Gər “var” desən, “yox” deməzəm, “var”, kimim var?*

Nəsiminin ən gözəl frazeoloji birləşmələri Azərbaycan türk sözündən alınmış söz və ifadələrdir. Onun Azərbaycan dilində yaratdığı böyük poeziyanın özülü xəlqilik, millilikdir ki, bunlar da öz əksini şairin ana dilində Azərbaycan xalqının əsrlərlə yaratdığı müdrik kəlamlarda, sabit ismi və feli söz birləşmələrində, qapalı

cümlə tiplərində, atalar sözü və məsəl məzmunlu poetik misralarında tapır:
*Yandırırсан könlümü eşqində, məlum oldu kim,
Ani risvayi-cahan etmək dilərsən, etməgil!*

Nümunədən də göründüyü kimi, Nəsimi sözün həqiqi mənasında milli şairdir, onun poeziyasında külli miqdarda xalq dilində işlənən söz və ifadələr vardır.

Nəsiminin üslubu bədii, dili ərəb, fars, Azərbaycan, məfkurəsi isə başdan-sona türkdür. Bu baxımdan Nəsiminin əsərləri dil tarixi üçün də maraqlıdır. Bu tarix İ.Nəsimi ilə başlayıb, Ş.İ.Xətai yaradıcılığında əsaslandırılan yeni ədəbi üslubun davamı ilə inkişaf edir. Nəsimi bir tərəfdən qədim ədəbiyyatımızdan gələn bədii ifadələrdən istifadə etmiş, o biri tərəfdən də yeni ədəbi dilin xüsusiyyətlərini yaradıb bir araya gətirmişdir. Yəni şifahi dildən istifadə edərək ədəbi dili yeniləşdirmiş və zənginləşdirmişdir.

Nəsiminin əsərlərini bədii obrazlılıq və zəngin frazeoloji birləşmələrin düzgün istifadəsi baxımından mozaik rənglərlə təsvir edilmiş təbiət lövhəsinə bənzətmək olar. Çünki frazeoloji birləşmələr sadəcə anlayış deyil, həm də bədii rəngdir:

*Dünyanın mülki-malına meyli-məhəbbət eyləmə,
Çün gedüərsən, ey məlik, axirətin sarayına!*

*Surətin vəsfini hər taifədən sordum isə,
Məninin güzgüsünü surəti-rəhman dedilər!*

Təmiz türk dilində olan belə frazeoloji birləşmələr şairin poeziya dilinin milliliyini, xəlqiliyini və bununla da ölməzliyini təmin edir:

*Ey sənəm, hicran əlində naleyi-zar eylərəm,
Gözlərimdən, sanasan, dəryayi-ümman ayrılır.*

*...Rəngi-çöhrəm zərd olubdur, qamətim həm çün hilal,
Ol günəş üzlü həbibim, ləli-xəndan ayrılır*

*...Məhşəri-yövmül-hesab qopdu qiyamət başıma,
Ey Yusif surətli, məndən piri-Kənan ayrılır.*

Nəsiminin dilində müxtəlif mənalı frazeoloji ismi birləşmələr vardır, bu nümunələrdə **naleyi-**

zar (zar-zar ağılama), dəryayi-ümman (açıq dəniz), rəngi-cührəm zərd olub (çöhrəmin-üzümün rəngi saralıb), qamətim hilal (qamətim – boyum ay kimi əyilib), günəş üzlü həbibim (üzü günəş kimi işıq saçan dostum), məhşəri-yövmül-hesab qopdu qiyamət başıma (halını axirət günündə qiyamətin qopmasına bənzədir), Yusif surətli, piri-Kənan (Yusif peyğəmbərin gözəlliyinə və piri olmasına işarədir ki, yəhudilər ona iman gətirib inanmamışdılar) və s. bu kimi məcazlaşmış söz birləşmələri Nəsimi zəkasının obrazlı vasitələri kimi onun poeziya dilinin imkanlarını nümayiş etdirir:

*Mərifət kəsb eylə, ləbi-lövhə məşğul ol!
Gör nə surət göstərür hər dəm oyunçu ruzigar!*

***

Aləmdə bu gün əhdi bütün yar ələ girməz...

Burada isə **oyunçu ruzigar** ismi frazeoloji vahidi həyatın gözlənilməz hadisələr gətirəcəyini; **əhdi-bütün** vahidi isə sadıqlığı bildirir.

Azərbaycan klassik ədəbi dilində bədii obrazların təsviri özünəməxsusdur, bənzərsizdir. Nəsimi yaradıcılığında isə bədii kitablar çox hallarda əvvəldən axıra kimi ən yüksək səviyədə məcazlaşır. Elə bunun üçün də bu xitabları həyəcənsiz oxumaq qeyri-mümkündür:

*Canımı yandırdı hicrin, ey Nigarım, hardasan?!
Gözlərim nuru, iki aləmdə varım, hardasan?!*

*Bağrımı qan eylədi acı fərağın, gəl, yetiş!
Ey ləbi vəslət, şərabı-xoşgüvarım, hardasan?!*

*Səbrimi yəğmələdi şövqün, qərarım qalmadı,
Ey mənim aramım, ey səbrü-qərarım, hardasan?!*

*Eylədi eşqin məni qalxan məlamət pirinə,
Ey qaşı-gözü yələnli şəhriyarım, hardasan?!*

*Ay üzün şəmindən iraq düşmüşəm pərvanətək,
Yanıram leylü-nəhar, ey nuri-narım, hardasan?!*

*Səndən özgə könlümə yoxdur vəfalı yari-dust,
Ey cəfasız, hüsnü-kamil yadigarım, hardasan?!*

*Yar üçün hər guşədə min div olur düşmən mənə,
Ey səvadü-əzəmü möhkəm hasarım, hardasan?!*

*Çün Nəsimidir bu gün əyyami-eşqin sərvəri,
Ey şəkər-ləb, yarı-şirin ruzigarım, hardasan?!*

Bədii obrazların bu kimi təsviri Nəsiminin sələfləri Ş.İ. Xətai, M.Füzuli, M.P. Vaqif, (hətta müasirimiz Ə.Vahid, M.Seyidzadə) kimi söz sərraflarının əsərlərinin poetik obrazlar sisteminin əsasını təşkil etmişdir.

Bildiyimiz kimi, Nəsimi eyni zamanda təbiət şairidir. O, yazı-baharı vəsf edən qəzəllərinə “bahariyyələr”, payızı təsvir edən qəzəllərinə isə “xəzaniyyələr” adı vermişdir. Bu ad altında toplanan qəzəlləri irfani, dini-fəlsəfi əsərlərindən hesab olunur. Şairə görə, bu dünya bir ayna kimi Mütləq Həqiqəti əks etdirir və Xəliq yaratdıqlarından kənarda deyil, hər yerdədir (*“Hər yerdə çü sənsən əyan, adın nədən bica imiş”*.) Odur ki, Nəsimi bahariyyələrindən birində deyir:

*Bahar oldu, gəl, ey dilbər, təməşə qıl bu gülzarə,
Buraxdı qönçələr pərdə, bəşarət bülbüli-zarə.*

Dilbər klassik, xüsusilə irfani şeirdə yalnız gözəl və sevgili deyil, eləcə də həmfikiridir. Nəsimi baharda üzə çıxan gözəllikləri dilbəri ilə seyrə çıxan aşiq-arif insan adlandırır, onu üzünü

gözəlliklərdən çevirərək, ibadət və zikrlə məşğul olan zahid obrazı ilə qarşılaşdıraraq təzad yaratmağa nail olur. Şairə görə, yarı (Allahı) xəlvətə çəkilərək – qaranlığa baxıb zikr edərək yox, Allahın yaratdığı əlvan rənglərdə görmək mümkündür:

*Məni mən' etmə, ey zahid, güvənmə zikrə, ey sufi,
Ki, sən məğrurisən zikrə, mənəm müştəq didarə.*

Qədim yunan filosoflarına görə, gözəlliyə baxmaq savabdır, ona görə ki, yer üzündəki bütün gözəlliklər insanı sevgiyə kökləyir. Gözəllik sevgi yaradır və ancaq sevgi Eşqi oyandırmaq iqtidarına malikdir. Gözəlliklər Allahın “sevgi məktubu”dur. Bu məktub isə ancaq ruhu təmizlənmiş insanlara gəlir.

Haşiyyə

Etiraf etməliyik ki, dünyada və ölkəmizdə, xüsusilə son dövrlərdə islam dini adı altında insanların aqlını qarışdırın, fikir və düşüncələrində ziddiyyət yaradan, dünyagörüşünü alt-üst edən xeyli sayda dini cərəyanlar fəaliyyət göstərir. Bu cərəyanların arxasında fanatizm, xurafat və cəhalət yoluxucu xəstəliklər kimi yayılır. Nəsimi əqidəsi olan hürufilik insanı

əsarətdən azadlığa aparan, ağıla, idraka daha çox önəm verən yoldur. Nəsimi insanı Allahlaşdırır, Allahı insanlaşdırır. Bu insanın Allah səviyyəsinə ucaldılmasıdır, onun aliliyidir. Allahla insanın vəhdəti – qovuşması cismən və ruhən azad olmanın, mənəvi sərbəstliyin, fikir azadlığının, düşüncə saflığının təminatıdır.

Hürufi iddiasına görə, dinlərin çoxluğu insanların parçalanmasına, müharibələrin yaranmasına səbəb olur. Vahid din altında bütün bəşəriyyətin birləşməsi ideyasını irəli sürən hürufilər eyni zamanda adət-ənənələri, inamı, dini qanunları fərqli olan xalqların, millətlərin eyni fikir və əqidə altında birləşməsi ideyasını irəli sürürdülər. Nəsimi bütün bu ideyaları ilə yanaşı, həm də tolerantdır, onun dini baxışları elə nüfuzedici üslubda, elə təsirli dillə anladılır ki, insan zəkasında, idrakında, təfəkküründə görünməmiş inqilab yaradır.

Məlumdur ki, Azərbaycan müstəqil dünyəvi dövlətdir. Son dövrlərdə ölkəmizdə multikulturalizm şəraitində bütün dinlərə münasibət eynidir və bu, dövlət tərəfindən tənzimlənir. Qanunlar əsasında formalaşdırılan tolerant cəmiyyətin ideya əsasları da məhz ədəbi-tarixi irsimizin tolerant təbiətindən qaynaqlanır. Bu baxımdan, müasir dövrün ictimai proseslərinin fonunda Nəsimi ideyalarının dərinədən öyrənilməsinin və düzgün təbliğinin dövlətçiliyimizin ideologiyası formasına çevrilmiş tolerantlıq və multikulturalizm ənənələrinin qorunmasında rolu vardır.

Nəsimi şeirinin dil və üslub xüsusiyyətlərinin genişliyi onun tolerant dünyabaxışının ölçüsü ilə vəhdət təşkil edir. Belə ki, şair düşüncələrini, xüsusilə hürufiliyin əsas prinsiplərini ifadə etməyə çalışarkən, digər tərəfdən də dil və üslub tərzini qorumağa çalışmışdır. Çünki dil Nəsimi üçün təfəkkürü ortaya qoyan

vasitədir. Nəsimi bütün yaradıcılığında vəzn və ahəngin uyumunu gözləyir. İstifadə etdiyi **vəsfın, vəslin, hüsnün, boyun, üzün, saçın, xəttin, halın, ləbin, dilin** və s. Azərbaycan türk sözləri özündən sonra gələn sözlərin ahəngini bəlli edir.

Surətin xətti-ilahi, anı nadan nə bilür?

Divi-məl'unsifət mə'niyi-Qur'an nə bilür?

(Üzündəki narın tük ilahi bir yazıdır, bunu nadan nə bilir, Lənətlənmiş div Quranın mənasını hardan bilir.)

Göründüyü kimi, altı yüz il öncə yaşayıb-yaratmasına baxmayaraq, Nəsimi müasir ədəbi dilimizdən cüzi fərqlənən bir dildə danışır, öz xələfləri ilə söhbət edir. Bu misralarda kamil insanın gözəlliyinə səcdə etməyənlər, şairin təbirincə, haqq yolundan azmış div, şeytan və qanmaz heyvanlar adlandırılır. Bununla humanist şair şər qüvvələrin məhv edilməsinə hökm vermir, əksinə, islah, tərbiyə yolu ilə onların özlərini tanımasına, insan olduqlarının fərqi olmalarına çalışır.

M.Fatih Köksal "Seyyid Nesiminin yayımlanmamış şiirleri" kitabında yazır:

"Nəsimini fərqləndirən bir başqa özəlliği dili ilə əlaqədardır. Dildən istifadə etmə məharəti onda zəka, qavrama və hissiyyatla birləşmiş, türk dilinin bütün imkanlarını dəyərləndirən bir sənətkar dili ortaya çıxmışdır." Bütün təsəvvüf şairlərində "ənəlhəqq" mövzusu işlənmişdir, amma heç kimsə ahəng, ritm və

məna bütövlüyünü Nəsimi qədər usta bir dillə ifadə edə bilməmişdir:

*Aşiqi-divanəyəm, gəldim, ənalhəq söylərəm,
Nar birdir, nur bir, asılıversəm, dar bir...*

Diqqət edək, buradakı “asılıversəm” sözündəki **s** və **m** səsləri sanki adama Həllac Mənsuru xatırladır. (*Bilirik ki, ənalhəq – “mən allaham” sözü ilk dəfə Şərq dünyasının məşhur sufi şairlərindən olan Həllac Mənsur tərəfindən söylənilib.*) Şairin **nar, nur, dar** sözlərinin arasına sığdırdığı “asılıversəm” ifadəsi onu oxucu gözündə Mənsurlaşdırır. Təkcə bu misradakı qrammatik ölçülərin və fonetikanın vəhdəti oxucunu düşündürdüüyü qədər də onun ruhunu qidalandırməğa imkan verir:

*Dildar olan etməzmi Nəsimiyə məhəbbət,
Ey kalbü min-əl kalbi ilə-l kalbi – sebila...
(qəlbi olan bilməzmi ki qəlbədən qəlbə
yol vardır - ərəbcə)*

Və ya:

*Yüzün nur-i Hudadır, ya Muhammed,
Sana canlar fedadır, ya Muhammed.*

*Elif, mim bir yazıldı suretində,
Şerif adun “Taha”dur, ya Muhammed.*

*Adunı Ahmed-i Mahmud didi Hak,
Bir adun Mustafadır, ya Muhammed.*

*Urucun sırr-ı “sübhane-l-lezi” dur,
Sana Merve Sefadır, ya Muhammed.
(sübhane-l-lezi - Quran 17.1. Hər tür qüsür,
ayıb və əskikliklərdən uzaq olan Allah)*

Həmin kitabda 36 tuyuğ (əruzda, xüsusilə rubai formasında yazılmış xalq şeiri üslubunda dördlükler) yer almışdır. Nəsiminin bütün əsərlərində olduğu kimi, bu tuyuğlarında da arxaikləşmiş bəzi feillər nəzərə alınmazsa, şairin dilində işlənmiş feillərin hamısı həm şəkil, həm də məzmun cəhətdən müasir dilimizdə öz işləkliyini saxlayır.

*Bivəfa dünyadan usandı könül,
Yox, – dedi, dünyayı yox sandı könül,
Düşdü eşqin oduna yandı könül,*

*Vəhdətin qəndabinə qandı könül. (Tuyuğ)
(qəndab- şərbət)*

* * *

*Adımı Hakdan Nəsimi yazərəm,
Bil bu mənadan ki, siməm, ya zərəm.
Həm hidayət eylərəm, həm azərəm,
Həm büti uşadıcı, həm Azərəm (Tuyuğ)
(uşadıcı – dağıdıcı. İbrahim peyğəmbər
bütleri qırıb dağıtdığı üçün Nemrud onu oda
atmışdı).*

Feillərin Nəsimi dilində işləkliyi, rəngarəngliyi şairin təkəkkürünün dinamizmi ilə bilavasitə bağlıdır. Şairin qəzəllərinin lüğət tərkibi hazırlansa, görərik ki, Nəsimi dilində Azərbaycan mənşəli sözlər ərəb və fars mənşəli sözlərdən daha çoxdur və hərəkətlidir.

Tarixi müşahidələrdən məlum olduğu kimi, bəşəriyyətin inkişafı millətlərin mədəni həyatında gözəllik və estetik anlayışların formalaşması ilə ölçülmüşdür. Gözəl olaraq qəbul edilən nə varsa, həyatın içinə girmiş, yaradıcılığın bütün sahələrində fikir, hiss, məna və xəyal gücünün ünsürü olaraq şəkil, söz, səs və s. kimi işlənmişdir və onları rəvan dilin, fərqli üslubun təsiri fərqləndirmişdir.

Ədəbiyyat, xüsusilə şeir bir neçə estetik lay üzərində qurulur. Şeir sözlərin anlamı, ölçüsü və uyumunun vəhdəti şəklində ortaya çıxır.

İ.Nəsimi sözə xüsusi dəyər verən və ondan məharətlə istifadə edən sənətkardır. Nəsimi yaradıcılığında lirizm də sözün təsir gücünün genişliyi ilə seçilir. Şair “**Söz**” rədifli qəzəlində dünyanın Allahın “نك” (Ol!) sözü ilə yaranmasını xatırladaraq, sözün gücü ilə bərabər, onun estetik ifadəsinin vacibliyini də bir daha ortaya qoymuşdur:

*Kaf u nundan vücuda gəldi cahən,
Əgər anlar isən, ayandır söz.*

Qeyd edək ki, bu cür araşdırmalarda nümunə gətirilən qəzəllərə Nəsiminin digər qəzəlləri kimi hürufilik etiqadının mövqeyi baxımından deyil, bədii dilin və üslubun milliliyi baxımından yanaşmaq məqsədəuyğundur.